

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;
КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;
ХОМЕЧА Н.А., викладач.

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylyowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska's «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy's.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA «The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika's story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Ірина Панащук

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О.М.

ОБРАЗ ІНШОГО У РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА «ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ»

У статті досліджується проблема присутності у прозі Івана Франка гетерообразу Іншого. Зокрема, крізь призму імагологічного підходу розглядаються авторські моделі зображення представників інших націй у романі «Перехресні стежки».

Ключові слова: *етноімагологія, образ Іншого, гетерообраз, стереотипні моделі, етнообраз.*

The article deals with the problem of presence in Ivan Franko's prose the hetero-image of The Other. In particular, in the light of imahological approach the author's models of image of the representatives from other nations in the novel «Perehresni stezky» is considered.

Key words: *ethno-imahology, image of The Other, hetero-image, stereotype models, ethnoimage.*

Сучасне літературознавство пропонує кілька цікавих підходів тлумачення художніх текстів. Компаративний імагологічний аспект інтерпретації образної системи творів національних письменств провокує залучення не лише літературних, а й культурологічних, історичних, етнопсихологічних елементів. Така перспектива дозволяє фахово розглядати проблему конструювання проектів національної тожсамості та окреслення образу Іншого, що являється ключовим фактором міжлітературних взаємозв'язків.

В українській науці імагологічними дослідженнями займаються Дмитро Наливайко («Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIIIст.», «Літературна імагологія: Предмет і стратегії»), Григорій Грабович («Грані міфічного: образ України в польському й українському романтизмі»), Ольга Вознюк («Візія українця як іншого у польському літературному дискурсі») та ін.

У контексті дослідження етнічного гетерообразу в прозі Івана Франка цікавою виглядає студія Григорія Грабовича «Єврейська тема в українській літературі XIX та початку XX сторіччя» [2]. Дослідник детально аналізує стратегії репрезентації єврейства в українській літературі XIX століття і, зокрема, у творчості автора «Мойсея». Г. Грабович акцентує увагу на внутрішній письменницькій еволюції образу єврея в І. Франка від Германа Гольдкремера («Воа constrictor») до Вагмана («Перехресні стежки»).

І. Франко був одним із тих, хто моделював, синтезував образ інших національностей. Польсько-українські та українсько-єврейські взаємостосунки проектуються у площину конструювання образу «чужого». Представник іншої нації – єврей, поляк, стає повноправним об'єктом

читацького зацікавлення, постає у новій іпостасі, розглядається під новим кутом. Перспектива імагологічного аналізу етнообразів представників інших націй дозволяє окреслити українські візії сприйняття Іншого та власного «Я».

Мета статті полягає у дослідженні літературного образу Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».

В імагологічному аспекті важливими постають не лише індивідуальні риси, а особливо національна самоідентифікація зображуваних персонажів, топографія, історична минувшина, що подекуди загострює сприйняття сусідніх етносів. Такий підхід акцентує увагу на ознаках як «типових» для певного етносу, що домінують у рецептивній матриці нації-інтерпретатора, а не існують реально в житті національної спільноти, що репрезентується у літературних текстах «сусідів» [1, 352].

Сучасні методики дослідження літературних етнообразів – контактологічний і типологічний, рецептивно-естетичний та дискурсивний – ґрунтуються на філософії взаємин між «Я» та «Іншим», яку імагологія проектує на сферу міжкультурних процесів [3, 93]. Стосунки між «Я» та «Іншим» можна розглядати в рамках універсального протиставлення тотожності і відмінності, коли Інший мислився, сприймався як Чужий, іншість якого підлягала асиміляції, неправдивому розумінню або ж виключенню.

В українській літературі XIX століття, зображення представників іншої національності опиралося на стереотипні моделі, зокрема євреї, – зазвичай, підступні люди, лихварі, ошуканці, які прагнуть збагатитися за рахунок обману, «людські п'явки», які поступово обдирають селян, наживаються на селянській необізнаності. У кінці XIX ст. з'явилося дещо інше тлумачення. І першим, хто трансформує стереотипну модель єврейства, був І. Франко. Якщо у «Борислав сміється», «*Voia constrictor*» ще помітне традиційне зображення євреїв, то пізніше для Франка євреї – це не лише скупий лихвар, спритний підприємець, а й людина, спрагла до знань. А також з'являється позитивне бачення «Чужого», зовсім нова модель у «Перехресних стежках», нове представлення іншого – своєрідний «Робін Гуд» – Вагман. Дослідник Г. Грабович з цього приводу зазначає, що для І. Франка важливішого значення набуває не національна чи релігійна відмінність, а соціальна та моральна [2, 253].

Різноманітність Франкових образів вражає, зокрема яскраво представлена єврейська тема, своєрідна галерея єврейських персонажів: лихвар Вагман (роман «Перехресні стежки») висловлює розуміння політичних устремлінь українців, і навіть Герман Гольдкремер (повісті «*Voia constrictor*», «Борислав сміється») наближений до читача як особистість, завдяки зображенню в непростих повсякденних сімейних і підприємницьких клопотах. Безперечно, образ чужинця – представника іншого народу в уяві сусідів може змінюватися: в ньому в той чи інший період, залежно від ситуації, стосунками між націями, переважають ті чи інші риси. Як бачимо, збірний образ іноземця в літературі має «сліди» історичної епохи, яка

накладає певні стереотипи, створені міжнаціональними конфліктами та упередженнями щодо «сусідів». Звичайно, можуть змінюватись політичні уподобання автора, та й чималий вплив посідають і психологічні чинники. Образ «Іншого» подає колективний портрет сусідньої нації, частково опираючись на стереотипні моделі. Етнообраз має здатність наблизити читача до внутрішнього світу людини іншої національності, за допомогою сюжетних і характеротворчих засобів малюється новий тип, з іншою поведінкою, новими поглядами на життя. І. Франко створює діалог між «моєю» й «твоєю» культурами, де кожен обстоює свою правду, де твориться мікрокосмос окремої людини, що представляє певний народ. Долі представників інших націй (поляків, євреїв) в Україні переплітаються на перехресті доріг-націй, що найяскравіше виражені у повісті «Перехресні стежки».

У «Перехресних стежках» найпомітніші представники «інших» етносів – це євреї та поляки. І. Франко як майстер синтезованої композиції надзвичайно вдало перехресує ретроспекцію і ретардацію, тримаючи читача у стані заінтригованості, пошуку нових образів. Письменник ламає стереотипи, руйнує заангажовані моделі. Бачимо зовсім по-новому єврейську націю у образі Вагмана. Для порівняння і помітного окреслення нового типу в творі присутні і традиційні образи «жидів-ошуканців».

«Добродій добродіїв» – один із найцікавіших, новаторський у світовій літературі образ єврея-лихваря Вагмана. Він є ключовим «Іншим», новим і непередбачуваним. Вагман – лихвар, єврей, людина, яка проти асиміляції нації, не так проти нації як діянь, які здійснюють пани. І. Франко підкреслює, що жоден єврей не мусить бути патріотом чужої нації: «/.../ Жоден жид не може і не повинен бути ані польським, ані руським патріотом... Нехай буде просто жидом – сього досить. Адже можна бути жидом і любити той край, де ми родились, і бути не шкідливими для того народу, що хоч не рідний нам, тісно зв'язаний із споминами нашого життя» [4, 267]. Через особисту трагедію, смерть сина, стає на бік звичайних селян. Намагається допомогти їм. Вагман пережив катарсис, зрозумів, що «працюючи над висанням і зруйнуванням руського народу», євреї самі рубають гілку, на якій сидять. Потрібно пам'ятати про своє походження, поважати свою націю, але й паралельно об'єктивно сприймати, по-доброму жити із нерідним народом – українцями. Цей «Інший», стає «своїм» для зовсім чужого народу, опиняється по іншу сторону барикад – українства.

Ще один цікавий образ Іншого – бурмістр. Це типовий приклад персонажа із подвійною національною ідентичністю, оскільки бурмістр був за національністю євреєм, але вважав себе гарячим польським патріотом. Новий тип людини так званого асиміляційного напрямку. Він був одним із «немногих галицьких жидів», що брали участь у польському повстанні. Бурмістр – пан Рассельберг, лікар, «набив себе на польське копито» [4, 32], євреєм себе не відчував, вважаючи себе поляком. Дивна річ, як ідея і прагнення її втілення змінюють людину, адже Рассельберг, вихований у єврейських традиціях, одягає маску поляка і привселюдно відсторонюється

від своєї нації. І скільки треба було праці, переконань, мук, поки «виломився зі свого жидівства», він твердо вважає себе поляком і працює для польської ідеї. Проте лихвар Вагман вірить, що німецька одежа і польський патріотизм не вистудили у бурмістра жидівського серця, і саме Вагман пробуджує єврейську душу. Помітно, що бурмістр є ще одним цікавим, «чужим» образом, зі двоїстою душею, ніби поляк, та насправді єврей. І Франко майстерно обіграє цю ситуацію. Своєрідна маска, яку Рассельберг скидає наприкінці твору, «се не дуже велика приємність почувати себе жидом. Весь вік я борюся проти того почуття, силкуюся заглушити його в собі, приглушити, вирвати з коренем і досі не можу» [4, 261]. Тобто у бурмістрові присутня «єврейська жилка», якої він не може позбутися. Та все-таки справжнє ество перемагає ополячення, і Рассельберг допомагає здійснити скликання, яке запланували Рафалович та Вагман.

Однак стереотипною лінією «Перехресних стежок» залишаються образи поляків як багатіїв-поміщиків. У романі І.Франка репрезентує польську націю пан дідич, – маршалок Брикальський та його сім'я. Дідич представляє польську шляхту, поляк-визискувач, аристократ, людина, яка живе за рахунок селян. Брикальський влаштовує свято, іменини пані, підтримуючи традицію «старопольської гостинності» [4, 210], незважаючи на матеріальні труднощі, знаючи, що пізніше будь-якою ціною видурить їх у селян.

Розглянемо й інший аспект – бачення самого себе через власне «Я» (української нації). Адже, І. Франко як український письменник не міг забути про представлення «своїх». І знову перед нами постає нова лінія – через нове розуміння і представлення іншої нації, Інші як дзеркало для відображення своєї нації. Нетиповим героєм є меценат Євгеній Рафалович, освічена людина, яка прагнула пробудити народ, національну свідомість. Патріот українського, адже зробив свою канцелярію і принципово видавав документи лише українською мовою. Це людина, яка силою своєї праці і знань завоювала належне місце в повіті. Та таких – одиниці, одиниці тих, хто наслідують свої права, твердо проголошує свої переконання. Рафалович розуміє проблему українського народу після зустрічі із старим, що заблукав у лісі. «От сей старий, що заблукав у близькім сусідстві рідного села, що стоїть насеред гладкого, рівного шляху і не знає, в який бік йому додому, – чи ж це не символ усього нашого народу? Хто вкаже тобі дорогу, хто підведе тебе, мій бідний народ?» [4, 186]. Людина, яка ніколи не покидала свого села, вийшовши за його межі, не може потрапити назад. Яскраве і правдиве відображення тогочасної ситуації неознаності, примітивності, безвиході українців. Змучений важкою долею, український народ, не можучи втрапити на свій шлях, перебуває між минулим і майбутнім, між широким, свобідним розвоєм і нещасним невидінням, і не знає, куди йому йти, не має сили ані надії дійти до нового початку. І це прекрасно усвідомлює Рафалович – новий тип «свого», свідомого українця, який шукає шлях до себе – шлях до національного, громадського, до

об'єднання. Проходить через зовнішні і внутрішні перехрестя, кидає виклик усьому світові, різним націям.

Літературні етнообрази не є однозначно негативними чи позитивними внаслідок риторичної природи літературного тексту, багатозначності образу, майстерності письменника. У «Перехресних стежках» помітне місце набувають представники інших етносів, що співіснують в одному просторі з українцями. «Інший» єврей – це злам усталених очікувань, новий тип – Вагман, перероджується і усвідомлює потребу спільної боротьби українства та єврейства проти польської асиміляції. Втім в інтерпретуванні поляків письменник послуговується стереотипними моделями. До певної міри, це пов'язано не лише із національним протиставленням «політично владних» поляків «підкореним» українцям, а й соціальним фактором. Оскільки опозиція поляки-українці тісно пов'язана із протистоянням польської аристократії із чітким національним чуттям та українського селянства, у якого атрофоване відчуття колективної етнічної єдності.

Можна сказати, що образ Іншого представлений у двох іпостасях: новий, досі не відомий тип, протилежний усталеним рамкам (єврей Вагман), та стереотипна модель – поляки аристократи, визискувачі (дідиц Брикальський). На тлі яскравих етнообразів «сусідніх» націй, зображується пригнічений український народ, який знайшов свого «будителя», прототип «нового» українця, який усвідомлює свою українську ідентичність.

Джерела:

1. Будний В. Порівняльне літературознавство: Підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
2. Грабович Г. Єврейська тема в українській літературі ХІХ та початку ХХ сторіччя / Г. Грабович // Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. – К. : Основи, 2003. – С. 238-258.
3. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика / Д. Наливайко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 347 с.
4. Франко І. Перехресні стежки. Лірика / І. Франко. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 368 с.